

„Vlčkovy semináře“ o systémových přístupech – témata 2016/2017: technologické obžerství, GIS v dopravě a současné způsoby vědeckého publikování

“Vlček's Seminars” About Systems Approaches – Topics 2016/2017: Technological Gluttony, GIS in Transportation and Current Approaches to Scientific Publishing

Veronika Vlčková¹

Abstrakt

Od podzimu roku 2016 do jara 2017 se na Fakultě dopravní ČVUT v Praze opět uskutečňovaly tradiční „Vlčkovy semináře“. Ty se na Fakultě dopravní ČVUT konávaly nepravidelně už od roku 1999. Smyslem seminárních debat i nyní bylo především hledat nové neotřelé impulsy k tzv. systémovému přístupu k řešení úloh, utřídovat poznatky a náhledy na nástroje systémového inženýrství a systémové analýzy. To jinými slovy znamená hledat jak další nové (inovované) postupy a nástroje systémového přístupu, tak i cíle a možné prostory jejich uplatnění. Metodologickým základem vedení diskusí je vždy tzv. „konstruktivní teorie systémů“, prezentovaná prof. Jaroslavem Vlčkem, z jehož původního popudu se začaly tyto semináře uskutečňovat.

Klíčová slova: Konstruktivní teorie systémů, systémový přístup, systémové inženýrství, geografické informační systémy.

Abstract

From autumn 2016 to spring 2017, at the Faculty of transport sciences of CTU in Prague, traditional “Vlček's seminars” take place again. These seminars go ahead at the Faculty of transport sciences of CTU since 1999 irregularly. The constant sense of these seminar discussions consists in a finding of especially new and fresh impulses for (so-called) the system approach to solving of tasks, sorting of pieces of knowledge and views of system engineering tools and the system analysis. In other words, it means to find how further new (innovative) procedures and tools of system approach, as well as objectives and possible space for their application. The methodology base for a leadership of discussions always is so-called “the constructive system theory”, presented by prof. Jaroslav Vlček, the first leader of these seminars.

Keywords: Constructive theory of systems, System access, System engineering, Geographical information systems.

¹ Faculty of Transportation Sciences, Czech Technical University in Prague, Konviktská 20, 110 00 Praha 1, Czech Republic
✉ vlckova@fd.cvut.cz

1 Úvod

Od podzimu roku 2016 do jara 2017 se na Fakultě dopravní ČVUT v Praze opět uskutečňovaly tradiční **Vlčkovy semináře**. Ty se na Fakultě dopravní ČVUT konávaly nepravidelně už od roku 1999. Smysl semináře, tj. především hledat nové neotřelé impulsy k tzv. *systémovému přístupu k řešení úloh*, utříďovat poznatky a náhledy na nástroje *systémového inženýrství a systémové analýzy*, hledat jak další nové (inovované) postupy a nástroje systémového přístupu, tak i cíle a možné prostory jejich uplatnění, byl stále vedoucím motivem všech uspořádaných debat.

Metodologickým základem vedení diskusí je vždy tzv. „**konstruktivní teorie systémů**“, prezentovaná prof. Jaroslavem Vlčkem (Vlček, 1999), z jehož původního popudu se začaly tyto semináře uskutečňovat.

I tentokrát (semináře za školní rok 2015/2016 jsou opoznámkovány v (Vlčková, 2016)) jsou v příspěvku stručně zachyceny podstatné body a případné závěry proběhlých debat, které vždy po semináři jsou reflektovány v samostatných tzv. resumé, zasílaných účastníkům semináře e-mailem. Text poznámek vychází z živých reakcí na předkládané rafinované otázky moderátorky semináře všech aktuálně zúčastnivších se diskutérů. Forma celého příspěvku úmyslně, pro návaznost, dodržuje uspořádání výše zmíněného předcházejícího článku.

2 Technologické obžerství a znalostní lakomství

Dne 24. listopadu 2016 se konal další seminář, který opět proběhl jako živá diskuse přítomných s předem zadaným tématem – ovšem tentokrát se jednalo o vlastní téma moderátorky debat. Podkladem pro dotazy bylo tentokrát velmi hrubé schéma tezí, dotýkající se nadhozených pojmů. Dorazivší účastníci ovšem nic nenechali jen tak a všechny načrtnuté nápady podrobili velmi podrobnému rozboru. Ovšem ve výše zmíněném kontextu se pro jednou nejednalo o nadhazování „hloupých otázek“ a jejich kvalifikované zodpovídání přizvaným expertem z oboru, ale rovnou o rozpoutání mnohostranné debaty, která se nesčetněkrát dotkla i dalších, s prvotními podněty již „jen“ ovšemže „systémově“, i když již vzdáleněji souvisejícími problémy.

Samotné seminaristům předložené schéma je přes svoji malou úroveň podrobnosti co do osvětlení zahrnutých pojmů i tak dost složité; ovšem v zájmu věrohodnosti, z čeho se poté odvíjela napínavá debata, nezbývá, než je předložit v původním tvaru, viz obrázek v Příloze A. Účastníci diskuse vášnivě probírali podstatu a vlastní názor na předložené teze a dospěli k několika poměrně uspořádaným navazujícím myšlenkám:

ad technologické obžerství

- z určitého pohledu jde o „normální“ a „přirozený“ stav věcí, protože z historického pohledu na vývoj člověka se jedná o vžitý sebezáchovný pud hromadění na horší časy
- je to též ze systémového hlediska i případný nástroj resilience systému, jelikož vede k decentralizovanému ukládání zdrojů pro případ narušení identity systému v kterékoliv z jejich složek, včetně vis maior
- ovšem v dnešní době člověčenstvo dospělo ke stavu určitého „nasycení“, kdy od jisté chvíle preventivně hromadit (cokoliv) jakoby nebylo již třeba
- otázkou je ovšem, lze-li zjistit meze, do kdy jde o projev tohoto pudu včetně zakomponování žádoucího (trvalého – dále nedebatováno z časových důvodů) rozvoje lidské společnosti jakožto řádného a efektivního chování, a od kdy jde již právě o zbytečný luxus a de facto o plýtvání (to samo osobě znají a pěstují všechny

verze člověčí civilizace odjakživa)

- pokud jde o plýtvání, to souvisí s jevem řízení, které se čím dále více prosazuje a společností podporuje jako „decentralizované“ – tento pojem okamžitě vyvolal další úroveň polemiky na téma, existuje-li vůbec jako taková „decentralizace řízení“:
 - řídicí & řízené systémy jsou vždy obdařeny čímsi, co má úlohu supervize, kontroly optimalizace či výkonu apod., ať jde o subsystém „zvnitřku“ struktury či „zvnějšku“; čili cosi jako centrum řízení (moci) vždy existuje ať již v kompaktní či rozptýlené formě (ostatně z pohledu jazykového významu jde možná i o logický nonsens)
 - kybernetika výše nahozené stručně vystihuje větou: „Každý regulátor musí obsahovat (mít dostupný) model okolí.“ – to platí při všech zpětnovazebních řízeních, a to i tehdy, kdy se jedná o samoorganizaci (selfordering); řízení bez zpětné vazby není v systémech s neurčitostmi nebo zapomínáním dlouhodobě stabilní; souvisejí úlohou je obor samoorganizujících se systémů
 - do pléna byl vhozen náhradní pojem „hierarchizace řídicích kompetencí“
- jako ilustrace byl použit původní terminus technicus z oboru ekologie krajiny „diferencovaná péče o krajinu“ – nelze pracovat s pevnými hranicemi a absolutním jednoznačným axiomem typu „odkud kam“ – paušalizovat jeden návod pro všechny případy; pro každou úlohu (případ) je tato hranice jiná, jinak určitelná – je možné mluvit i zde o „diferencovaném přístupu“
- analogii lze vidět třeba i v práci s hromadnými daty – obdobně nelze jednoznačně předepisovat, v kterých úlohách je lepší ukládat spočítaná data do „tvrdých“ souborů a v kterých je naopak účelnější a výhodnější pracovat jen se samotnými vzorci a algoritmy, umožňujícími „měkkou“ práci prostřednictvím obměn parametrů algoritmů apod.
- dostupný souhrn technologií jakoby „posunuje“ společnost dál a dál od původního prostředí a lidmi bezprostředně zvládnutelných nástrojů své existence – může případně hrozit i ztráta schopnosti „návratu na minulý bod“ v případě katastrof (totální „blackout“, výpadek energetických zdrojů včetně potravinových aj.)
- patrně jeden z možných motivů, napomáhajících rozhodnutí v té které technologii, by mohl spočívat v rozlišení toho, co je nezbytné pro zamezení život ohrožujících chyb člověka, vůči tomu, co je projevem pouze ústupků lenosti a pohodlnosti, které jsou samy o sobě taktéž existenci společnosti ohrožujícími jevy

ad znalostní lakomství

- zpočátku jde o podobné východisko jako u technologického obžerství – tzn. o „normální“ a „přirozenou“ záležitost
- ovšem rozlišení příčin nabízí odlišné charakteristiky – hromadění znalostí je vnímáno zejména jako „konkurenční výhoda“
- v tom případě by se mělo vlastně jednat o vnímání pojmů data – informace – znalosti jakožto prodejného zboží, což však naráží na skutečný ekonomický výklad tohoto pojmu: zboží je – ve zkratce – statek (hmotný či nehmotný), jehož produkce je pro subjekt tzv. zbytná, nepotřebuje ji pro vlastní potřebu/spotřebu, a proto ji může zpeněžit = prodávat

- přístup ke znalostem lze však též chápat jako přístup k základním statkům typu vzduch, prostor, voda..., které jsou v společnosti evropského typu považovány za nezboží
- tento stav se však nemůže týkat – souhrnně – znalostí, ale schopností tyto znalosti vytvářet – to je forma nehmotné služby, zatímco upírání práva na informaci a znalosti odporuje de facto listině práv a svobod (světová deklarace ze 70. let 20. století, reálná národní legislativa atd.); navíc nelze nijak deskribovat „zbytnost znalosti“ – to je opět vlastně logický nesmysl
- samotné znalostní lakomství, projevuje-li se vášněním po autorských právech, copyrightech aj., by mělo hledat svoji míru ve významnosti svého obsahu (sdělení); jestliže jde skutečně o ochranu duševního vlastnictví, pak by se mělo jednat o přípustný postup; jestliže jde však „pouze“ o upírání práva na informovanost, jde již o nedobré a proticivilizační činění
- formou znalostního lakomství totiž může být i totalitní nástroj udržování lidí v nevědomosti, která tímto umožňuje snadnější manipulaci s nimi ať již s jedinci, či celými skupinami

3 GIS v dopravě nebo doprava v GIS?

Další seminář se konal dne 8. března 2017 s vedoucím motivem technologie geografických informačních systémů – GIS; a stále formou méně řízené diskuse přítomných s předem zadaným tématem. Leč téma tentokrát poněkud handicapovalo účastníky mimo řady domovské fakulty, protože se jednalo o odborně více ohraničené základní téma, než obvykle. Nicméně i tak se diskuse rozvinula a nabídla několik otazníků k dalším možným úvahám na předložené téma.

Pro jednou se však objevila i jiná v podstatě neočekávaná obtíž debaty, a to větší „vzdálenost“ účastníků semináře od odborné podstaty nadhozené otázky – jedná se o **odbornost GIS** (geografické informační systémy), nikoliv o odbornost dopravy – která následně způsobila větší míru soustředění přítomných na otázky směrem k moderátorce a jejímu spolureferentovi než na vlastní úvahy dotazujícího se proti tomu, než bylo zatím v této formě seminářů obvyklé. Účastníci diskuse převážně zkoumali, co to vlastně **obor GIS** je a jaké má **obecné charakteristiky**, než by, až na výjimky, debatovali podrobněji **o možnostech jeho zahrnutí do dopravní problematiky a jejích inženýrských úloh**. Pročez *díky tomu se příliš mnoho systémového přístupu k propojení dopravy a GIS neprobíralo*; nicméně diskuse byla i tak přínosná, a to pro obě strany. Účastníci semináře si některé skutečnosti o GIS lépe ozřejmili, moderátorka si prověřila ještě větší, než sama doufala, složitost fenoménu zavádění dosud nezvyklých postupů do léty zaběhnutých rutin a její spolureferent si odnášel podrobnější a mírně pro něj překvapující seznámení se s pohledem dopravních inženýrů na to, co očekávají od moderních informačních technologií, aniž by lépe tušili, že jde ve skutečnosti o nástroje GIS.

Úvodní motto „**GIS v dopravě nebo doprava v GIS?**“ naplnil spolureferent z firmy Arcdata inspirativními příklady dopravních „GISovských“ aplikací, a to jak ukázkami z webu Ředitelství silnic a dálnic, tak z webu firmy ESRI, vyvíjející a prodávající rodinu softwarových produktů ArcGIS. Zmínil dvě mírně protisměrné skutečnosti, a to ty, že zatímco přístup ŘSD reflektuje hlavní cíl **publikovat data o síti pozemních komunikací co nejpodrobněji a nejširěji** (a tím je pro neodborné uživatele činí nesrozumitelnými), ESRI

a její aplikace se spíše orientují na **jednoduché „GISovské“ aplikace**, obsahující však již určitý (prostorový, resp. časoprostorový) dotaz uživatele na specifické objekty v území.

Moderátorka neodolala a euforicky si vzala první slovo s tím, že se pokusila nastíněnou inspiraci převést do systémového pohledu: tyto dva rozdílné přístupy k prezentacím dat a informací o pozemních komunikacích odrážejí v podstatě jistým způsobem formulované **aplikační úrovně užití prostorových dat** ve smyslu nejjednodušší úrovně **prostého zobrazování dostupných dat** (odpovídá to v jiném pohledu práci s jednoduchými daty či se slepou mapou), případně složitější úroveň ne snad již modelování, ale alespoň **realizace určitých prostorových dotazů a vybraných kritérií** pro hledané objekty (analogie je možná ve srovnání s pojmem informace z řady data – informace – znalosti – atd.).

Tato poznámka již přece jen vyprovokovala přítomné k pátravým dotazům:

- trendem doby v uživatelských aplikacích je co nejrychlejší osvojení jejich ovládání uživatelem, čili touhou by bylo **naučit (dopravního inženýra) technologii GIS během dvou hodin** bez dalšího trápení – je to možné?
- složitá odpověď moderátorky zmátla přítomné zcela, neboť se rozhovořila o dvou základních pohledech na „výuku uživatelských aplikací“:
 - jde-li o použití již hotové aplikace v nějakém vývojovém prostředí uživatelem, který není odborně vzdělán v dotyčném vývojovém (technologickém) prostředí, pak **sice to je možné, ale nelze si od toho slibovat tzv. „poučené užití“** aplikace, protože uživatel vůbec neví, proč ona aplikace takto vlastně funguje (následně proto nemusí být schopen ji *optimálně, efektivně či rafinovaně* použít a je jen otrokem návodu duchovních otců aplikace)
 - jde-li o snahu uplatnit ve svém řešení všechny schopnosti užitého technologického prostředí, pak **není zbytků, než se věnovat i jeho pochopení, které není možné bez podrobnějších základních znalostí** o daném oboru – a pak představa, že na ovládnutí technologie GIS stačí dvě hodiny, týden či alespoň jediný semestr, je stále zcela mimo realitu (*srovnej staříčkový fyzik vařící vodu na čaj a slečna s čerstvou občankou vařící vodu na čaj*)
- následující poměrně roztříštěná debata se věnovala v podstatě krátkým osvětlením toho, jak je **technologie GIS v hrubém principu** postavena (relační databáze, vybavená specifikem určitého způsobu lokalizace objektů databáze v určitém souřadnicovém prostoru, jenž nemusí nutně být jen zeměpisným a podobná konstatování)
- významněji systémově klasifikovatelnou odpovědí moderátorky bylo osvětlení dvou principiálních **úloh technologie GIS – buď se pátrá po společné vlastnosti (vlastnostech) objektů v určené vzdálenosti, nebo se pátrá po vzdálenosti objektů vybavených určitou společnou vlastností (vlastnostmi)**; v tomto případě je de facto samotná grafická prezentace získaných dat – informací – znalostí – atd. na úrovni koncového prezentačního nástroje, nikoli vstupním cílem užití technologie GIS
- dalším bodem debaty bylo znovu rozlišování mezi potřebami rychlého, vlastně laického ovládnutí jednoduchých specifických aplikací technologie GIS a potřebami zvládnutí celé odbornosti GIS (geoinformační inženýrství) – systémová otázka zde vyvstala konečně trochu patrněji, a to na téma úlohy **skutečného cílové chování**

(systému), případně **souladu** (vzájemné bezkonfliktnosti) **procesů druhového chování** vyplývajících z vnitřní struktury úlohy, **vůči cílovému chování** (managerským) způsobem vnucovaným řešitelem úlohy; čili jinými slovy **záměr užití nástrojů GIS vůči specifice a podrobnosti zpracovávaného řešení**

- moderátorka dále připomněla i otázku času: **čas jako „řadová“ vlastnost objektů**, užitá pouze ke specifickému popisu, a **čas jako měřený rozměr**, na jehož ose se sledují změny systému – obojí vlastnosti lze v technologii GIS uchopit a pracovat s nimi – vyplývá z toho mj. i faktické odlišení úloh v GIS – od přítomných padl na stůl i vznešený termín „*temporální databáze*“:
 - jednak s orientací na „**statickou**“ strukturu řešené úlohy, obsluhovaného GIS (**rozmíst'ování objektů v území** atd.)
 - jednak s orientací na „**dynamiku**“ – onen čas jako rozměr – kdy se z pohledu dopravy jedná o úlohy spojené zejména s **navigací v území**
- jeden z debatujících zmínil, jak by bylo úžasné, pokud by rozvrháři dopravní obslužnosti ve velkých městech měli (díky – poučenému – užití GIS) v ruce doložení pro – *z dopravního hlediska poněkud kacířskou (označme ji jako dialektickou)* – úvahu o tom, že pokud se organizace dopravy zaměřuje hlavně na **průjezdnost měst pro osobní vozidla**, pak se de facto proti původnímu záměru vlastně **zvyšuje motivace lidí užívat především individuální dopravu na úkor městské hromadné**, čímž se však paradoxně naopak zvyšuje intenzita dopravy a docílí se tak naprosto opačného efektu, než rozvrhující zamýšleli.

S ohledem na jistou tápavost diskuse, jak bylo zmíněno výše v úvodu tohoto resumé, účastníci k žádným významnějším závěrům nedospěli; nicméně určitými konstatováními zůstalo:

- doporučení pro případnou doktorskou práci nebát se GIS, začít se učit dopravně nové řešitelské postupy a raději se více ponořit do seznámení s ním pro to, aby byla **technologie GIS opravdu efektivně a třeba i v dopravě novátorsky využita** a prezentována
- přítomní se též vlastně – víceméně v jisté úrovni nevědomí tohoto podtextu – snažili **vymezit třídu úloh, kde je jejich řešení v GIS prostředí pro dopravu výhodné (minimax)** – toto prostředí je zajímavý typ systému a je mj. též zachytitelné (multi)jazykem a může se stát tak i předmětem studia specifických **úloh vzájemné přeložitelnosti**
- pokud se jedná o téma „GIS v dopravě“, pak se jedná o víceméně **nahodilé užití omezených jednoduchých nástrojů** z celé technologie GIS (např. i jen užití ArcGIS Online) **v jednotlivých vybraných dopravních úlohách** (směřuje k výše zmíněnému rychlému **laické užití jednoduchých aplikací** bez znalostí odborného zázemí použitých nástrojů)
- pokud jde o téma „doprava v GIS“, pak jde o průmět celého oboru **dopravy jakožto jevu v časoprostoru do komplexního technologického prostředí**, což však znamená **podrobné nastudování** celé technologie GIS a povýšení odborného konání dopravních inženýrů v rámci GIS z aplikační úrovně prostého zobrazování (dopravních) jevů v území – užití GIS jen jako otravného kreslítka – přes úrovně modelování a predikcí až na čtvrtou úroveň **užití GIS jako pracovního prostředí** (čili nejen vybraných nástrojů)

4 Hledání systému v současném způsobu vědeckého publikování

Ve školním roce 2016/2017 poslední seminář se sešel dne 24. května 2017. Seminář proběhl k velké potěše moderátorky formou *téměř neřízené* diskuse přítomných s uvedeným hlavním tématem, které se ukázalo jako velmi podněcující prostředí k prodiskutování skutečně závažných otazníků kolem současné *formy systému* v současném způsobu vědeckého publikování.

Za uspokojivé lze považovat i to, že „hloupé“ dotazy nemusela oslovenému expertovi, jímž byl samotný editor Acta Informatica Pragensia, pokládat jen sama moderátorka, leč přítomní se dotazovací ankety účastnili velmi aktivně sami.

Po přednesení připravené velmi zajímavé prezentace stavu v diskutované oblasti – příspěvek v původním znění je v příložené prezentaci – stačilo, aby moderátorka nahodila svůj první „hloupý“ dotaz, a vzápětí po dvou mírných *pošťouchnutích* se debata již poměrně ohnivě rozproudila sama. Ten první, záměrně provokující dotaz se chytil hned úvodního sousloví – mluvíme **o systému či (jen) o způsobu** vědeckého publikování? Následující odtrhy zachycují jen to podstatné z reakcí a z debatních příspěvků přítomných, protože byly opravdu poměrně obsáhlé a dopodrobna reflektující názory a bohužel spíše i pochyby jednotlivých řečníků ohledně současného stavu debatované problematiky:

- jeden z přítomných okamžitě připomněl zásadní rozdíl mezi pojmy „systém“ a „způsob“:
 - stačí použít **definici systému v konstruktivní teorii systémů**, jíž pojem „způsob“ vůbec, a to ani náhodou či z leknutí neodpovídá
 - především jde o složky této definice systému **identita, etika a cílovost**
- moderátorka jedovatě upozornila na obvyklost této záměny, pěstované především tzv. médií a někdy i některými politickými osobnostmi; poté připomněla *analogii nadhozené otázky ve směru k teorii produkčních funkcí*, ve velké zkratce přes sebe položila pojmy „**cílové chování systému**“, obecný tvar produkční funkce „ **$y=f\{x\}$** “ a jednoduchou základní otázku *nově na svět přichozích člověků* „**a proč?**“
- odpovědi přítomných je možné shrnout do tří hlavních „subsystémů“:
 - pracující důchodci jsou svobodní lidé a publikují **pro svou potěchu a osobní zájem**
 - aktivní vědečtí pracovníci, zavázaní do „*systému produkce vědy*“ v současných podmínkách, publikují **za účelem posbírání maxima tzv. „impaktových a RIV bodů“**, které jim mají zaručit **jak vědeckou prestiž, tak i finanční prostředky** pro jejich domovská pracoviště (lze v tom vidět třeba i jistou variantu *virtuálního všeobecného směnného ekvivalentu*...)
 - někteří mladí perspektivní budoucí vědci začínají podléhat skepsi a uvědomují si, že bez toho, že by bylo něco zrealizováno = vypracováno = produkováno, nelze zodpovědně a s pocitem dobře vykonané práce nic publikovat – a to bez ohledu na boj o ony „impaktové body“, a proto se publikaci prakticky **téměř vyhýbají**
- ovšem právě tyto v podstatě úvodní drobné projevy vyprovokovaly další a další

pokládané, následně dlouze a docela vášnivě debatované diskusní příspěvky:

- problémem, přerůstajícím přes hlavu „systému vědeckého publikování“, jsou tzv. **„predátorské časopisy“**, které během několika posledních let vycizelovaly své postupy nabídky publikování a následného vymáhání autorských poplatků bez provedení řádného recenzního řízení – na toto téma velmi dobře odpovídají vlastní příspěvky přítomného publikačního experta (Smutný, 2017):
- letmá poznámka o tom, že *to je dnes „normální“*, vybudila krátké repliky ve smyslu, že **to, co je tzv. „normální“, nemusí být ještě nutně „vhodné“** (nelze se však upínat k pojmu „správné“ – to totiž není nikomu prakticky známo, co je a co není „správné“)
- s odkazem na skepsi mladých vědeckých nadějí byla poté položena diskusní otázka **jak tedy motivovat k seriózním publikacím**, pokud – jak podotýkali další účastníci semináře – je problém:
 - jak v rozporu tlaku na publikování co nejčastěji co nejvíce hlavně za body (= **kvantita**) a reálné **kvality** samotných příspěvků (k vidění jsou příspěvky jak samy o sobě pouze rešeršního charakteru, nic de facto nepřinášející, tak vysloveně obsahově nesmyslné)
 - tak i v **rostoucí (systémové) „vzdálenosti“ mezi oborovou vědeckou špičkou a těmi začínajícími**, kteří často své výsledky nepublikují čistě z pocitu, že nemají potřebnou vědeckou úroveň (ovšem naopak vlastně díky za to, že se neuchylují k hromadění „impakťových a RIV bodů“ pouze cestou navyšování kvantity namísto navyšování kvality)
- dalším důvodem může být i **zásadní „technologická rozdílnost“ tentokrát skutečně způsobu publikování**, a to jak technické realizace, tak charakteru obsahu i formy sdělování papírových publikací a elektronických; ty vyplývají z rozdílných užívaných **technologických nástrojů obou dotčených médií (vstupní argumenty produkční funkce)** i z **jiného způsobu vnímání sdělení (výstupní efekt produkční funkce)** – jinými slovy soustavné soustředění na jedno téma v protikladu k „brouzdání“, charakterizovanému rychlým přeskakováním a de facto myšlenkovým motáním se v odkazech
- poněkud matoucí filipiku krátce přednesla moderátorka na téma jí samotnou vnímaného rozdílu mezi pojmy „lenost“ a „pohodlnost“, kdy relativní nezáměr o seriózní publikování se pokoušela odůvodnit i tím, že v rámci „lenosti“ začíná převažovat nadužívání dostupných technologií a pod dojmem výše zmíněné „vzdálenosti“ mezi špičkou a ostatními nejsou někteří motivováni k dalšímu přemýšlení, leč spokojují se jen s povinnými (prázdnými) publikacemi u predátorských vydavatelů s levným ziskem „impakťových a RIV bodů“; zatímco „pohodlnost“ by právě měla vést k – v této souvislosti často proklamovanému – „motoru poznání lidstva“, tudíž naopak právě k serióznímu vědeckému publikování ve smyslu původní vědecké diskuse na zvolené výhodné mediální základně
- s odvoláním na věčný boj mezi *dobrem a zlem*, zde míněno mezi kvalitou a kvantitou (*někteří účastníci jej považují za prakticky normální, tudíž očekávatelný, tudíž občas bezpochyby nutně vyžadující řešení, tudíž ovšem bez plašení a s klidem v duši*) se jako další debatní třaskavina objevil pojem **samoučelnosti vědeckých publikací**:

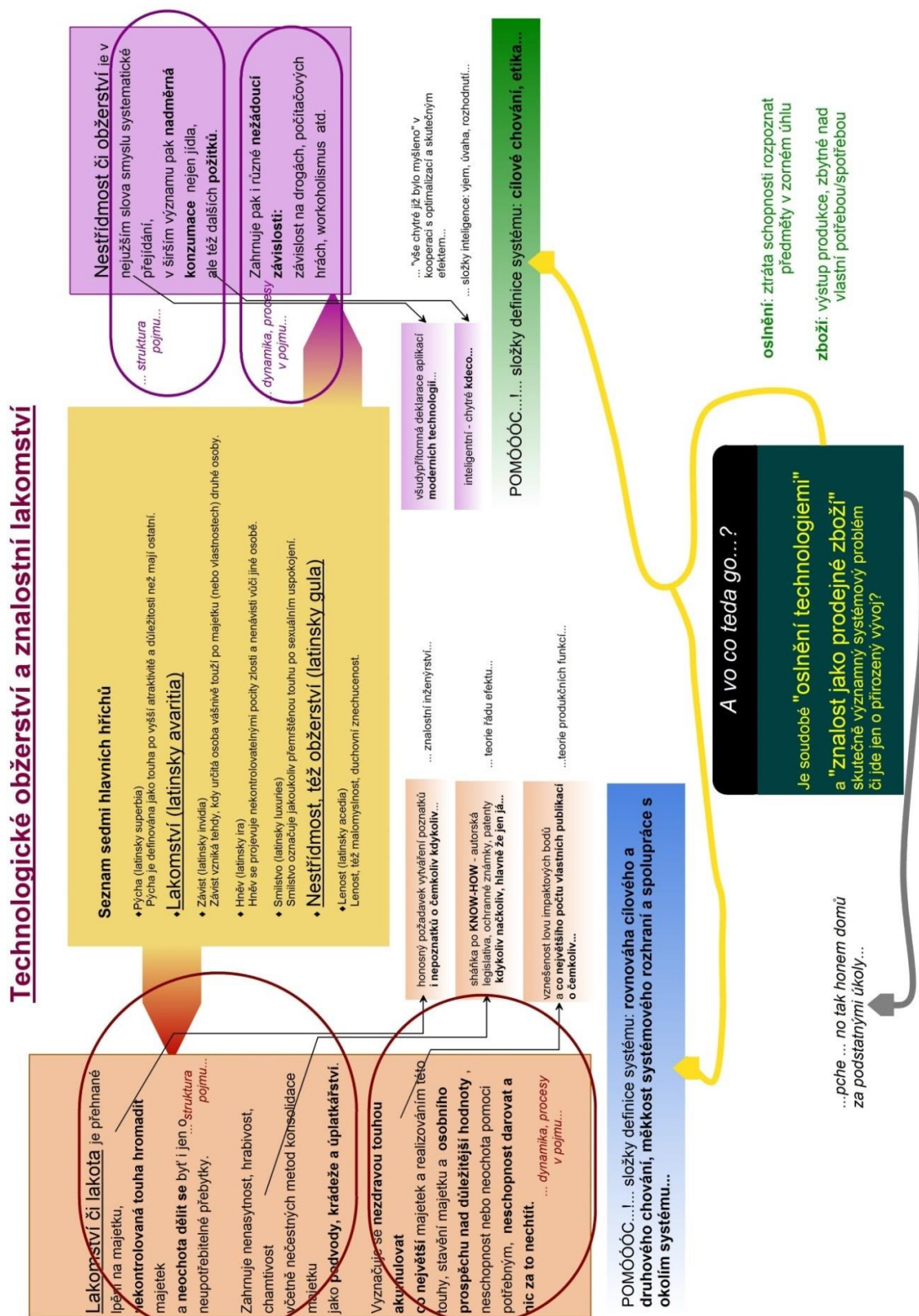
- pokud dochází k jevu vědecké publikace toliko za účelem získání „impaktových a RIV bodů“, které jsou „nakupovány“ u predátorských časopisů, pak zřejmě může jít i o skutečné (byť ve valné většině samozřejmě nevědomé!) zneužití **finančních prostředků, poskytnutých vědeckým pracovištím ze zdrojů daňových poplatníků**, neboť výsledkem nejsou seriózní vědecké poznatky a nové objevy, technologie atd., leč pouze *finanční zisk soukromých redakcí predátorských vydavatelů z tzv. „autorských poplatků“*
- v tomto smyslu jeden z přítomných obrátil pozornost diskutujících zpět k zásadní **rozdílnosti charakteru papírových publikačních prostředků a elektronických** – ne jen v samotné technologii papír □ elektronické médium, ale především **v obsahu** (šíření výsledků a debata nad jejich kvalitou) i **rozsahu** (omezenost □ neomezenost počtem stran apod.) sdělovaného včetně **parametrů samotného vnímání** tohoto sdělení (soustředěnost nad uceleným textem □ brouzdavé pátrání po souvisejících odkazech, odvádějící pozornost čtenáře od původního námětu dál a dál)
- na pořad v tomto směru přišla diskuse o tzv. „bublinách“ – **oborových vědeckých komunitách**, zachraňujících vlastní vědecké sdělování **kontrolou jim (oborově) důvěryhodných vydavatelů**; to ovšem vede k jinému problému, a to k praktickému, odbornému **uzavírání se těchto „bublin“ do sebe**; to je však v jistém rozporu s tím, že tzv. „nově vznikající vědecké obory“ jsou založeny na faktickém průřezu více původních „vstupujících“ **tradičních vědních oborů, na jejichž základě (syntézou, synergií – jak čtenáři libo) tyto nové vznikají** – samozřejmě s požadovanou vlastní teorií = soustavou poznatků, s jazykem i jeho gramatickými pravidly, jakož i s často velmi vysokým společenským tlakem na jejich rozvoj (př. uvedla moderátorka v ochraně přírody krajiny či v udržitelném rozvoji nebo i v technologii geografických informačních systémů, či dokonce ve „vědách hasičských“)
- v této souvislosti proběhla i krátká zmínka k pojmu „řemeslníci vědy“, kteří sami nevytvářejí zázračné nové objevy ani poznatky, ale jejichž „*infrastrukturní práce*“ je pro rozvoj příslušných oborů nezbytná; leč uznání = ohodnocení „impaktovými body“ se za současných podmínek nemohou dočkat; zde opět předložil další zajímavé poznámky přítomný publikační expert, který v jiné analogii zmínil např. snahu o **rozlišení univerzit a vysokých škol** (Německo), jakož i příslušných, k nim alokovaných komunit vědeckých pracovníků (*další debatní cesta, pro jistotu včas moderátorkou uzavřená, vedla k tématu vnímání „kdo je lepší“ a kruhem zpět k příčině samotného vědeckého publikování a k volbě způsobu hodnocení kvality vědecké práce* – to, co např. hasičský záchranný sbor v technologii geografických informačních systémů a v jejích aplikacích považuje za obrovský objev a posun dopředu, vyvolává u expertů příslušného oboru již jen shovívavý úsměv); samozřejmě v českých poměrech se tato situace dá nalézt ve snaze oddělovat **základní a aplikační výzkum**, jež se však v dané souvislosti jeví jako již jen málo nápomocná
- dosud používané **řešení** udržení interakce mezi výše zmíněnými „bublinami“, jímž je **soustava jednotných publikačních pravidel a kritérií**, se ukazuje právě s ohledem na vlastnosti různých technologií publikací a různé

„čtenářské“ úrovně jako **pravděpodobně čím dál hůř udržitelné**; soustředíme-li se na kvalitu, pak vědecké výsledky oborů tak rozdílných jako např. letmo medicína vůči lesnictví, teoretická fyzika vůči dálkovému průzkumu Země, biochemie vůči ochraně přírody a krajiny, jsou **zcela neporovnatelné a jednotná kritéria zejména technické vědy čím dále, tím více poškozují** – jde jak o (systémový) charakter postupů a výsledků konkrétních věd, tak i právě o použitý jazyk a terminologii a možnost vzájemného sdělování – a následného žádoucího propojování = společného užití dosažených poznatků a znalostí

- moderátorka nesměle, leč statečně připomněla předvánoční Vlčkův seminář, věnovaný mj. debatě nad dvěma z vědeckých hříchů **„znalostního lakomství“** a „technologického obžerství“, protože reálné chování predátorských vydavatelů a stávající převažující tlak na kvantitu „impaktových a RIV bodů“ vede k výrobě v podstatě poněkoli káté recyklovaných příspěvků, již postupně ztrácejících svůj přínos, či víceméně pouze zběžných „čtenářských deníčků“ (co jsem kde četl, jak jsem tomu porozuměl ... a nic dalšího), zatímco skutečné vědecké sdělování a odborná diskuse se *pro jistotu* na této úrovni příliš již nevede, a to mj. právě i pod dojmem nutnosti ochrany autorských práv apod.

Debatující se na závěr pokusili o nějaké přece jen pozitivní prognózy a doporučení, jejichž první známky lze pozorovat i v Česku – podrobnější výklad opět přednesl oslovený publikační expert (Münich, 2016):

- je vhodné reflektovat zřejmě tři základní skupiny publikačních cílů a při renovovaném (renovujícím se...) způsobu hodnocení kvality vědecké práce je brát v potaz **zviditelňování se autora × snaha o diskusi s dalšími experty × hromadění „impaktových a RIV bodů“**
- zrovna tak bude vhodné respektovat **možnosti nových způsobů zejména elektronických publikací** a přes jisté pochyby „klasických papírových“ vědců zahrnovat čím dál více jiné = nové publikační technologie (animace, odkazy na připojené soubory či tzv. URL apod.), spojené jak s možnostmi éterických sítí a digitálních nástrojů, tak se změnou způsobu vnímání čtenářů a diskutérů
- ideálem by samozřejmě bylo důsledné **vynechávání zjištěných predátorských vydavatelství**, které je ovšem jako v případě každého takového nepřiliš žádoucího chování vždy bohužel o krůček napřed

Obrázek 1: Z informatických hříchů. Zdroj: autorka.

Seznam použité literatury

- Münich, D. (2016). Horký brambor Metodika 2017+. O hodnocení a financování vědy. Retrieved June 1, 2018, from <http://metodikahodnoceni.blogspot.cz/2016/12/horky-brambor-metodika-2017.html>
- Smutný, Z., & Řezníček, V. (2015). Predátorští vydavatelé s otevřeným přístupem k obsahu a další nebezpečí pro současnou vědeckou komunitu. *Acta Informatica Pragensia*, 4(2), 182-200. doi: [10.18267/j.aip.69](https://doi.org/10.18267/j.aip.69)
- Smutný, Z. (2016). Predátorské časopisy, pirátství a nové modely publikování odborných článků. *Acta Informatica Pragensia*, 5(1), 82-91. doi: [10.18267/j.aip.87](https://doi.org/10.18267/j.aip.87)
- Vlček, J. (1999). *Systémové inženýrství*. Praha: ČVUT.
- Vlčková, V. (2016). „Vlčkovy semináře“ o systémových přístupech na ČVUT v Praze. *Acta Informatica Pragensia*, 5(2), 208–217. doi: [10.18267/j.aip.96](https://doi.org/10.18267/j.aip.96)

Copyright © 2018 by the author(s). Licensee University of Economics, Prague, Czech Republic. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (CC BY), which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original publication is properly cited, see <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Seminar report | Published: 30 June 2018